

MATERIAŁY

DUSZPASTERSTWO WOJSKOWE (SZCZEBEL TAKTYCZNY)

Duszpasterstwo to zorganizowana działalność społeczna kościołów polegająca na głoszeniu zasad wiary i celebrowaniu liturgii w różnych grupach, nad którymi opiekę ze strony kościołów sprawują duszpasterze. Zazwyczaj jest realizowana w parafiach (duszpasterstwo parafialne) oraz w duszpasterstwach specjalnych, np.: akademickim czy wojskowym.

Specyficzną organizacją jest w tym zakresie właśnie wojsko, gdzie duszpasterstwo funkcjonuje jako jedna ze służb. W Siłach Zbrojnych II RP służba duszpasterska została powołana do zaspokajania potrzeb religijnych żołnierzy. Ogólne kierownictwo nad nią spoczywało w ręku ministra spraw wojskowych, którego fachowym doradcą dla wyznania katolickiego był biskup polowy, a dla wyznań niekatolickich – szef Wydziału (od 1 czerwca 1927 r. Biura) Wyznań Niekatolickich. Organem pracy biskupa polowego była Kuria Biskupia. Wykonawcami jego zarządzeń w okręgach korpusów byli dziekani, pełniący funkcje szefów duszpasterstw katolickich, i kapelani¹.

Ze względu na występowanie wielu wyznań religijnych istniały duszpasterstwa poszczególnych religii oraz w ramach duszpasterstwa katolickiego – poszczególnych obrządków. Wyróżniano następujące duszpasterstwa²:

- wyznania katolickiego (obrzędki rzymskiego i greckiego),
- wyznania ewangelicko-augsburskiego,
- wyznania ewangelicko-unijnego³,

¹ Opiekę duszpasterską nad żołnierzami obrządku grekokatolickiego sprawowali kapelani tego obrządku. Byli oni zależni pod względem jurysdykcji kościelnej od biskupa polowego, którego fachowym doradcą ds. liturgicznych był dziekan obrządku grekokatolickiego, urzędujący przy Kurii Biskupiej.

² *Dekret Naczelnego Wodza o ustaleniu nazw stopni duchowieństwa wojskowego*, „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1922, nr 32, poz. 463.

³ Mimo przyznania stanowisk etatowych duszpasterstwa tego jednak nie zorganizowano, a opiekę nad żołnierzami wyznania ewangelicko-unijnego sprawowało duszpasterstwo wyznania

- wyznania ewangelicko-reformowanego,
- wyznania prawosławnego,
- wyznania mojżeszowego,
- wyznania mahometańskiego⁴.

Organizację katolickiego duszpasterstwa wojskowego ustalało rozporządzenie z 1925 r.⁵. Kwestie personelu pomocniczego regulował rozkaz ministra spraw wojskowych z 1928 r.⁶. Służbę duszpasterską tworzył personel: duchowny (kapelani wojskowi), szeregowy (żołnierze odkomenderowani do tej służby w celu pełnienia czynności pomocniczych w służbie duszpasterskiej), cywilny (organiści, zakrystianie itp.).

Wszyscy, bez wyjątku, kapelani wojskowi podlegali, w zakresie spraw kościelnych przewidzianych w kodeksie prawa kanonicznego, biskupowi polowemu, przez bezpośrednich swoich przełożonych – kapelanów wojskowych.

Dla wyznań niekatolickich (prawosławne, ewangelicko-augsburskie, ewangelicko-unijne, ewangelicko-reformowane i mojżeszowe) w Ministerstwie Spraw Wojskowych funkcjonował Wydział (Biuro) Wyznań Niekatolickich. Na czele poszczególnych wyznań stali naczelnicy kapelani, którzy w sprawach administracyjno-wojskowych podlegali ministrowi spraw wojskowych, przez szefa Wydziału Wyznań Niekatolickich, a pod względem kościelno-dogmatycznym – swoim konsystorzom (prawosławny – metropolicie).

O ile służba duszpasterska podczas pokoju, w codziennym życiu garnizonowym w zasadzie nie odbiegała od posługi duszpasterskiej cywilnej, o tyle czas wojny stawiał inne, szczególne wymagania, zwłaszcza organizacyjne.

Obecnie służba duszpasterska w Wojsku Polskim na szczeblach taktycznych to sekcje duszpasterstwa w brygadach oraz wydziały duszpasterstwa w dywizjach. Sekcję duszpasterstwa w brygadzie tworzą: szef – ksiądz kapelan (stopień etatowy: major) – 1, ksiądz kapelan (stopień etatowy: kapitan) – 2. Wydział duszpasterstwa w dywizjach ma w swoim składzie następujące stanowiska etatowe: szef – ksiądz kapelan (stanowisko etatowe: podpułkownik) – 1, ksiądz kapelan (stanowisko etatowe: major) – 2.

Wymienione komórki etatowe nie mają żadnego sprzętu. Do realizacji czynności związanych z posługą duszpasterską muszą mieć przydzielony sprzęt i personel pomocniczy z batalionu dowodzenia. Oczywiście wiąże się to z różnymi problemami i ograniczeniami. Może się bowiem okazać, że w konkretnej sytuacji taktycznej będą inne priorytety i działalność duszpasterska nie będzie realizowana choćby w minimalnym

ewangelicko-reformowanego.

⁴ *Ogólne postanowienia co do mułły wojskowego*, *ibidem* 1919, nr 93, poz. 3583. Stanowisko mułły wojskowego zostało zlikwidowane wraz z rozformowaniem Pułku Jazdy Tatarskiej w 1920 r.

⁵ *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów i Ministra Spraw Wojskowych oraz Ministrów Spraw Wewnętrznych, Sprawiedliwości, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 25 listopada 1926 r. w sprawie organizacji kościelnej duchowieństwa wojskowego*, „Dziennik Ustaw” 1926, nr 124, poz. 714, s. 1452–1456.

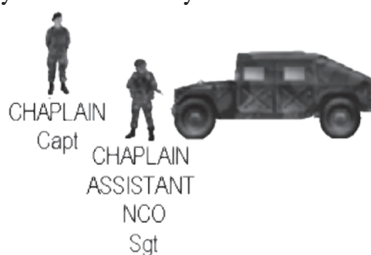
⁶ *Zmiana nazw okręgowych organów służby duszpasterstwa oraz uregulowanie kwestii personelu pomocniczego tej służby*, „Dziennik Rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych” 1928, nr 35, poz. 381, s. 405.

stopniu. Czy problem może być rozwiązany? Warto w tej sytuacji spojrzeć na rozwiązania organizacyjno-etatowe w armii Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Kapelani występują w niej już na poziomie batalionu, w którym utworzono Unit Ministry Team (UMT – zespół duszpasterski jednostki) w składzie: kapelan (stanowisko etatowe: kapitan – O3⁷) i asystent kapelana (stanowisko etatowe: sierżant – E5⁸). W przeciwieństwie do obecnych polskich rozwiązań organizacyjnych, zespół jest wyposażony m.in.: w gogle noktowizyjne typu AN/PVS7⁹ – 2, radiostację UKF typu AN/VRC-90D¹⁰, samochód terenowy HMMWV oraz odbiornik nawigacyjny GPS. Asystent kapelana (osoba świecka) jest uzbrojony w karabinek M16A2, służący do samoobrony zespołu¹¹.

Schemat 1

Unit Ministry Team w amerykańskim batalionie czołgów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie etatu TOE 17375F100 (zbiory autora).

Dzięki temu wyposażeniu zespół jest w stanie wypełniać wszelkie zadania stawiane służbie duszpasterstwa w polu. Przede wszystkim dysponuje środkiem transportu pozwalającym na względnie swobodne przemieszczanie się w rejonie zajmowanym przez batalion, a trzeba pamiętać, że regulaminowo jest to obszar ok. 25 km². Odbiornik GPS umożliwia bezbłędne dotarcie do wszystkich miejsc w rejonie działania, jest szczególnie przydatny zwłaszcza wtedy, gdy kapelan jest ze względów służbowych jedynym oficerem obecnym przy pochówku. Powinien on wtedy wykonać wszystkie czynności

⁷ Amerykańskie stopnie oficerów: O-1 – 2Lt (podporucznik), O-2 – 1Lt (porucznik), O-3 – Capt (kapitan), O-4 – Maj (major), O-5 – LtCol (podpułkownik), O-6 – Col (pułkownik), O-7 – BrigGen (generał brygady), O-8 – MajGen (generał dywizji), O-9 – LtGen (generał broni), O-10 – Gen (generał).

⁸ Amerykańskie stopnie podoficerów i szeregowców: E-1 – Recruit (brak odpowiednika), E-2 – Pvt (szeregowiec), E-3 – PFC (starszy szeregowiec), E-4 – Cpl (kapral), E-5 – Sgt (plutonowy), E-6 – SSgt (sierżant), E-7 – SFC (starszy sierżant), E-8 – 1Sgt (brak odpowiednika), E-9 – SgtM (brak odpowiednika). Szeregowcy – stopnie od E1 do E4.

⁹ Pasywne gogle noktowizyjne: masa – ok. 680 g, zasięg wykrycia obiektów – ok. 325 m, zasięg rozpoznania obiektów – ok. 225 m (w świetle gwiazd).

¹⁰ Radiostacja taktyczna, pokładowa, UKF (FM, pasmo od 30 do 87,975 MHz), pracująca w systemie FH (ang. Frequency-hopping – metoda rozpraszania widma w systemach szerokopasmowych; skakanie sygnału po częstotliwościach w kolejnych odstępach czasu, w dostępnym paśmie częstotliwości, również z utajnianiem transmisji), o mocy 50 W pozwalającej na utrzymywanie łączności na odległościach do ok. 35 km.

¹¹ Kapelan jako osoba duchowna nie ma broni.

służbowe oprócz liturgicznych, tj. sporządzić dokumentację miejsca pochówku, w tym określić dane topograficzne według mapy w skali co najmniej 1:100 000 (wskazana 1:50 000). Wykonanie tego zadania ułatwia właśnie odbiornik GPS. Radiostacja jest niezwykle przydatna w warunkach nowoczesnego pola walki, cechującego się dużą dynamiką zmiany położenia. Dzięki niej kapelan może reagować na zmieniającą się sytuację, co ma wielki wpływ na optymalizację i skuteczność jego działań. Wyposażenie noktowizyjne pozwala na względnie swobodne działanie w nocy.

Współczesne polskie rozwiązania nie umożliwiają tego ze względu na brak wymienionego wyposażenia (transport, łączność i in.). Pod względem organizacyjno-etatowym obecne rozwiązania w Siłach Zbrojnych RP bardziej przypominają czasy Układu Warszawskiego. Wówczas na szczęblu samodzielnego batalionu była sekcja polityczno-wychowawcza w składzie: szef sekcji – zastępca dowódcy batalionu ds. politycznych, sekretarz podstawowej organizacji partyjnej oraz instruktor ds. młodzieży. Sekcja ta również nie miała ani wyposażenia, ani środków transportu – poprzestano jedynie na broni osobistej. Czy to znaczy, że autorzy dzisiejszych rozwiązań organizacyjno-etatowych zakładają, że praca duszpasterska ma wyglądać tak, jak dawniej praca partyjno-polityczna?

Na poziomie brygady w armii amerykańskiej również występuje UMT, ale stanowisko „kapelan” to stopień etatowy „major” (O4), a jego asystenta – „sierżant sztabowy” (E6). Wyposażenie sekcji jest takie samo jak na poziomie batalionu. Zadaniem UMT jest czynienie posługi duszpasterskiej sztabowi brygady oraz jej jednostkom (zarówno organicznych, jak i przydzielonych), które nie posiadają kapelanów.

Należy podkreślić, że amerykańska brygada liczy 8 batalionów oraz kompanię dowodzenia brygady¹², co oznacza, że jest w niej 9 sekcji duszpasterskich, czyli 9 kapelanów i 9 asystentów. W polskiej brygadzie jest tylko 3 kapelanów, pododdziałów szczebla batalionu możemy się doliczyć 10¹³, z czego 1 na poziomie brygady. Oznacza to, że potrzeby ilościowe w polskiej armii są podobne jak u naszego amerykańskiego sojusznika.

Ewentualnym przeciwnikom rozbudowy służby duszpasterskiej należy przypomnieć o różnych stopniach rozwinięcia jednostek. Otóż, w strukturach amerykańskich UMT jest rozwinięty tylko w pododdziałach o stopniu rozwinięcia LV1 (100% etatu wojennego), LV2 (90% etatu wojennego) oraz LV3 (80% etatu wojennego). W pododdziałach o niskim stopniu rozwinięcia LVB (0%, czyli jednostka nowo formowana) i LVC (20%, czyli jednostka skadowana) UMT jest na poziomie „0”, co oznacza, że liczba sekcji duszpasterskich może być mniejsza, bo mogą być one rozwijane dopiero w etacie wojennym. Dawaloby to w polskich brygadach o wysokim stopniu rozwinięcia 9–10 zespołów duszpasterskich, a w brygadach o niższych stopniach rozwinięcia 3–4 zespoły, a nawet 1–2.

¹² Liczę tu w składzie brygady: Brigade Combat Team HQ, Brigade Headquarters & Headquarters Troop (Company), RSTA Squadron, trzy Combat Arms Battalion, Field Artillery Battalion, Brigade Engineer Battalion, Brigade Support Battalion oraz Aviation Battalion.

¹³ Na przykładzie 17 Brygady Zmechanizowanej: batalion dowodzenia, trzy bataliony piechoty zmotoryzowanej, dywizjon artylerii samobieżnej, dywizjon przeciwlotniczy, kompania rozpoznawcza, batalion saperów, batalion logistyczny oraz grupa zabezpieczenia medycznego.

W tym miejscu powstaje pytanie: jak ten problem był rozwiązany w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej? Przedstawię to na przykładzie pułku piechoty, w którym występowała jednostka organizacyjna „kapelan” (w składzie organów kwatermistrzowskich w etacie nr 1).

Tabela 1

Organizacja „kapelan” w pułku piechoty WP II RP

Wyszczególnienie	Stan osobowy						Konie			Bryczki	Uzbrojenie		Stanowisko wojskowe
	oficerowie		szeregowcy			łącznie					kbk z bagnetem	bagnety	
	kapitan	razem	st. strzelec	strzelec	razem		wierzchowe	pociągowe (taborowe)	razem				
Kapelan	1	1				1							duszpasterz
Ministrant-ordynans osobisty				1	1	1						1	strzelec
Woźnica				1	1	1		2	2	1	1		taboryta
Razem „kapelan”	1	1		2	2	3		2	2	1	1	1	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie CAW, I.303.3.369, Organizacja wojenna piechoty – pułk piechoty – L.dz.3001/Mob./Org./36.

Z danych zawartych w tabeli wynika, że jednostka organizacyjna „kapelan” w pułku II RP była bardzo podobna do rozwiązań organizacyjno-etatowych, które obowiązują we współczesnej armii Stanów Zjednoczonych. Kapelan miał dokładnie ten sam stopień etatowy, wspierał go personel pomocniczy, dysponował środkiem transportu i był uzbrojony. Personel pomocniczy był uzbrojony w karabinek z bagnetem (z zestawu nr 1c) oraz bagnety tzw. luzny (z zestawu nr 3)¹⁴.

Podobne rozwiązania wprowadzono w innych typach jednostek, przy czym należy zaznaczyć, że na szczeblu batalionu nie było kapelanów. Należy podkreślić, że przedwojenny pułk można porównywać raczej do obecnego batalionu. Do takiego stwierdzenia upoważnia to, że obszar działania pułku w przybliżeniu odpowiadał obszarowi działania dzisiejszego batalionu. Ponadto, analizując struktury Polskich Sił Zbrojnych (PSZ) na Zachodzie, łatwo zauważyć, że numeracja batalionów często nawiązywała do przedwojennej numeracji dywizyjno-pułkowej. Przykładowo, w 2 Warszawskiej

¹⁴ *Zestawy materiału uzbrojenia (Uzbr. 1)*, Warszawa 1937. Kapelan jako osoba duchowna nie miał broni.

Dywizji Pancernej 2 Korpusu w grudniu 1944 r. sformowano 16 Pomorską Brygadę Piechoty, która nawiązywała do przedwojennej 16 Pomorskiej Dywizji Piechoty. Ewidentnie rzuca się w oczy podobieństwo (lub analogia) w numeracji jednostek.

16 Pomorska Dywizja Piechoty (WP 1939)

64 Grudziądzki Pułk Piechoty
65 Starogardzki Pułk Piechoty
66 Kaszubski Pułk Piechoty

16 Pomorska Brygada Piechoty (PSZ 1945)

64 Pomorski Batalion Piechoty
65 Pomorski Batalion Piechoty
66 Pomorski Batalion Piechoty

Schemat 2

„Kapelan” w wojennej organizacji pułku piechoty z 1939 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie CAW, I.303.3.369, Organizacja wojenna piechoty – pułk piechoty – L.dz.3001/Mob./Org./36.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania historyczne, można zaproponować organizację sekcji duszpasterstwa¹⁵ dla naszych współczesnych batalionów (tab. 2).

Tabela 2

Projekt organizacji sekcji duszpasterstwa batalionu Sił Zbrojnych RP

R W	Kod komórki, stanowiska lub sprzętu	Nazwa komórki organizacyjnej, stanowiska sprzętu lub wyposażenia	Kod		Numer SW1	Numer SW2	Uposażenie		Liczba			
			STE	WK			wojskowe	cywilne	W	A	B	C
	5472	SEKCJA DUSZPASTERSTWA							1	1	0	0
K1	0486 – 6026	szef sekcji – ksiądz kapelan	41	31	48A01		13B		1	1	0	0
L1	3500 – 2850	podoficer – asystent	59	61	48A21	38T26	5		1	1	0	0
T1	000031000	pistolet wojskowy							1	1	0	0

¹⁵ Używam nazwy „sekcja duszpasterstwa”, zamiast „zespół duszpasterski”, ponieważ nie ma jej w słownikach etatowych. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby nazwa „zespół duszpasterski” została wprowadzona do tychże słowników.

T1	000031010	5,56 mm karabinek wz. 96							1	1	0	0
T1	000038000	samochód ciężarowo-osobowy wysokiej mobilności							1	1	0	0
T1	000027850	radiostacja FH UKF do 0,1 kW plecakowa							1	1	0	0

Legenda:

RW – rodzaj wierszozapisu

K1 – stanowiska etatowe oficerów

L1 – stanowiska etatowe podoficerów

STE – stopień etatowy: 41 – kapitan, 59 – sierżant

WK – wymagane kwalifikacje: 31 – studia wyższe, 61 – wykształcenie średnie

SW1 – specjalność wojskowa 1: 48A01 – ogólna (duszpastersko-teologiczna), 48A21 – ogólna (duszpastersko-teologiczna)¹⁶, 38T26 – kierowca kat. C

W – etat wojenny

A, B, C – czas pokoju, zależna od kategorii rozwinięcia jednostki:

A – stopień rozwinięcia powyżej 70%, jednostka zdolna do działań bojowych bez konieczności przeprowadzania mobilizacyjnego rozwinięcia

B – stopień rozwinięcia 20–70%, jednostka zdolna do szkolenia w warunkach pokojowych, przeszkalająca rezerwy, biorąca udział w różnego rodzaju manewrach (LIVEX)

C – stopień rozwinięcia poniżej 20%, jednostka zdolna do utrzymania własnej bazy mobilizacyjnej oraz sprzętu bojowego (i częściowo pomocniczego) do rozwinięcia na czas „W”¹⁷

W zaprezentowanym przykładzie nie wykazano odbiornika GPS i noktowizorów, gdyż w SZ RP sprzęt ten jest zaliczany do tabelarycznego. Powyższa organizacja nawiązuje do współczesnych systemów organizacyjno-etatowych¹⁸.

Podobnie powinna wyglądać sekcja duszpasterska na poziomie brygady, z ewentualnym zastrzeżeniem co do różnic w stopniach etatowych – major (szef sekcji) i starszy sierżant (asystent). Odnośnie do stopni etatowych asystentów: są one takie, gdyż nabór na to stanowisko powinien się odbywać spośród plutonowych z prawem

¹⁶ W US Army ta specjalność jest opisana następująco: 56M Chaplain Assistant. Zaawansowane szkolenie indywidualne – 6 tygodni, w Fort Jackson, SC. Podstawowym zadaniem asystenta kapelana jest wsparcie w podstawowych działaniach zespołu duszpasterskiego i pomoc przy czynnościach duszpasterskich. Obowiązki służbowe: synchronizacja wsparcia posługi religijnej w bieżącej sytuacji operacyjnej, koordynowanie ochrony podczas posług religijnych, koordynowanie przemieszczania zespołu duszpasterskiego na polu walki, wykorzystanie sprzętu i systemów łączności, pomoc w planowaniu działań wspomagających posługi religijne, sporządzanie i przechowywanie raportów, plików i danych administracyjnych niezbędnych do działalności religijnej, utrzymywanie sprzętu technicznego do działalności religijnej (pojazd, środki łączności i inne wyposażenie etatowe), realizacja specjalistycznego poradnictwa dla ofiar stresu pola walki.

¹⁷ Kategorie jednostek wzorowane na systemie z lat 80. ubiegłego wieku.

¹⁸ Podane kody komórki, stanowisk oraz sprzętu są obecnie używane w SZ RP.

jazdy kategorii „C”, kierowanych na przeszkolenie w specjalności 48A21. Oczywiście, sprawa doboru ludzi na określone stanowiska etatowe została tu celowo pominięta¹⁹.

Schemat 3

Propozycja organizacyjno-etatowa sekcji duszpasterstwa na poziomie batalionu

Źródło: Opracowanie własne.

Schemat 4

Unit Ministry Team amerykańskiej dywizji ciężkiej

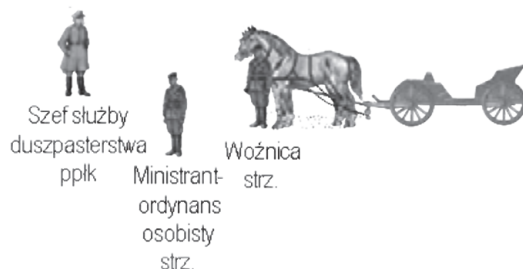
Źródło: Opracowanie własne na podstawie etatu TOE 87004F100 (zbiory autora).

W dowództwie polskich dywizji występują wydziały duszpasterstwa w składzie: szef wydziału – ksiądz kapelan (podpułkownik) oraz 2 księża kapelanów (major). Podobnie jak w brygadzie, dywizyjny wydział nie ma żadnych środków transportu ani innego sprzętu etatowego. Spójrzmy więc, jak posługa duszpasterska na tym poziomie wygląda w Stanach Zjednoczonych Ameryki. W amerykańskiej dywizji Unit Ministry Team/Main składa się z następujących osób funkcyjnych: Chaplain (LtCol), Assistant Chaplain (Maj), Chaplain Assistant NCO (1Sgt) oraz Chaplain Assistant NCO (Sgt). Jest wyposażony w 4 noktowizory AN/PVS7, 2 radiostacje AN/VRC-90D, telefon polowy MX-10891/G, 2 samochody HMMWV oraz 2 GPS (po jednym na samochód). Asystenci są uzbrojeni w osobiste karabinki M16A2.

¹⁹ Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że obecnie w SZ RP nie ma jasno i precyzyjnie określonych wymagań odnośnie do poszczególnych specjalności wojskowych w rodzaju amerykańskich MOS (Military Occupation Specialities code). Zob. przypis 16.

Schemat 5

„Szef służby duszpasterstwa” w dywizji WP II RP

Źródło: Opracowanie własne na podstawie CAW, I.303.3.369, Organizacja wojenna piechoty – pułk piechoty – L.dz.3001/Mob./Org./36. Stopień etatowy szefa służby zamieniony na odpowiednik w wojsku.

W Wojsku Polskim z końca lat 30. wieku XX w kwaterze głównej dywizji piechoty znajdowała się komórka o nazwie „Szef służby duszpasterstwa” w składzie: szef w stopniu pułkownika (stopień etatowy – proboszcz)²⁰ oraz personel pomocniczy i wyposażenie (jak w pułku piechoty).

Należy zwrócić uwagę, że w polskiej tradycji wojskowej nazwy stopni w duszpasterstwie były inne niż w całym wojsku i różne w poszczególnych wyznaniach.

Tabela 3

Stopnie duchownych w latach 1922–1939

	Wyznanie				
	katolickie	prawosławne	ewangelickie	mojżeszowe	muzułmańskie
	biskup polowy				
	dziekan generalny	wojskowy biskup prawosławny (od 1939 r.)			
	dziekan	protoprezbiter	senior	naczelny rabin	

²⁰ CAW, I.303.3.369, Organizacja wojenna kwater głównych i władz terytorialnych – kwatera główna dywizji piechoty, L.dz.3181/Mob./Org./36, etat nr 3 – szefowie służb dywizji piechoty.

	Wyznanie				
	katolickie	prawosławne	ewangelickie	mojżeszowe	muzułmańskie
	proboszcz	dziekan	proboszcz	starszy rabin I klasy	
	starszy kapelan	starszy kapelan	starszy kapelan	starszy rabin II klasy	
	kapelan	kapelan	kapelan	rabin	mufta wojskowy (do 1920 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Dekret Naczelnego Wodza o ustaleniu nazw stopni duchowieństwa wojskowego*, „Dziennik Rozkazów Wojskowych” 1922, nr 32, poz. 463.

Analizując problemy organizacyjno-etatowe służby duszpasterstwa na poziomie taktycznym, nie sposób pominąć zagadnienia ściśle z tą służbą związanego, tj. tabliczek tożsamości. Nie jest to wyłącznie sprawa tej służby, ale również służby zdrowia, a przede wszystkim organów personalno-kadrowych i służby uzupełnień.

W Siłach Zbrojnych RP sprawa tabliczek tożsamości nie jest do końca rozwiązana. Zasadniczo stosuje się tabliczki tożsamości rodem z PRL: okrągłe ze stali nierdzewnej, z napisem SIŁY ZBROJNE RP oraz numerem ewidencyjnym żołnierza. Zdaniem autora, informacji tych jest zdecydowanie za mało. Po znalezieniu rannego nie wiadomo np. jaką podać mu krew, gdy jego stan zdrowia (charakter zranienia) tego wymaga. Taka informacja powinna zatem znaleźć się na tabliczce tożsamości. O słuszności tego rozumowania świadczy to, że obecnie żołnierzom wyjeżdżającym na misje dodatkowo wydaje się tabliczki, podobne kształtem do amerykańskich, z numerem PESEL, imieniem, nazwiskiem, imieniem ojca i grupą krwi. Ponadto należy się liczyć z tym, że w razie konfliktu będą zabici i zaistnieje konieczność zorganizowania pochówków wojskowych. Ponieważ nie wszyscy żołnierze są wyznania rzymsko-katolickiego, celowe wydaje się umieszczenie na tabliczce tożsamości informacji o wyznaniu, aby pochówek urządzić w miarę możliwości zgodnie z zasadami wyznawanej religii.

Na oznaczenie wyznawanej przez żołnierza religii na tabliczce tożsamości w II RP stosowano następujące zapisy: KAT – katolik, RZ-KAT – rzymski katolik, GR-KAT – grekokatolik, PRAW – prawosławny, MOJ – wyznanie

mojżeszowe, EW – ewangelicko-augsburskie, ANG – anglikanin, MAH – mahometanin. Żołnierzom, którzy nie zadeklarowali wyznania nie wybijano w tym miejscu na znaku tożsamości żadnego oznaczenia.

Polskie przedwojenne wzorce w niczym nie ustępują współczesnym rozwiązaniom w armiach państw NATO. W 1928 r. szef Służby Zdrowia WP gen. bryg. Stanisław Rouppert jako przedstawiciel Polski w Międzynarodowej Komisji do Standaryzacji Materiału Sanitarnego w Genewie przedstawił projekt nowego znaku tożsamości dla Wojska Polskiego, który to projekt został zatwierdzony przez Międzynarodowy Czerwony Krzyż.

W 1931 r. został on poprawiony i wprowadzony przez Instytut Techniczny Intendentury jako wz. 31. Wielkością i kształtem nawiązywał do najwyższego polskiego odznaczenia wojskowego – *Virtuti Militari* z 1792 r. Była to owalna blaszka o wymiarach 40 mm x 50 mm i grubości 1,5 mm²¹, na osi poprzecznej (krótszej) miała 2 nacięcia o długości 14 mm ułatwiające przełamanie na pół oraz 3 otwory o średnicy 4 mm – na górnej połowce 2 i jeden na dolnej. Po obu stronach wybijane były napisy (litery 3 mm wysokości i cyfry – 2 mm). Przez górne otwory przewlekany był sznurek długości 750 mm. Znak noszony był na szyi pod bielizną, nie należało go zdejmować nawet do kąpieli, aby uniknąć zagubienia.

Zarówno znak tożsamości, jak i sznurek, na którym był noszony, musiały być wykonane z materiału odpornego na ogień²², środki chemiczne i procesy gnilne; zalecano, aby były wykonane ze stali nierdzewnej. Z powodu trudności z wybiciem znaków alfanumerycznych został ostatecznie wykonany z duraluminium. Łatwość wybicia znaków, a nawet możliwość wydrapania danych przez samego żołnierza okazała się ważniejsza niż trwałość w ogniu²³. Jakie dane znajdowały się na takiej tabliczce tożsamości? Na jednej stronie: pierwsze imię, nazwisko i wyznanie. Na drugiej: numer karty ewidencyjnej łamany przez pierwszą literę powiatu, nazwę właściwej rejonowej komendy uzupełnień i rok urodzenia. Informacje te były umieszczane na każdej połowce tabliczki tożsamości.

Znaki tożsamości dla oficerów wybite były następująco: na awersie OF (oficer), skrót nazwy korpusu osobowego, np. PIECH, KAW, ŁĄCZ, SAP, ART, BR PANC, oraz dzień, miesiąc i rok urodzenia²⁴. Na rewersie:

²¹ Wymiary te były zbliżone do pierwszego Orderu *Virtuti Militari* z roku 1792: wysokość – 43 mm, szerokość – 34 mm. Masa: srebrny – 25 g, złoty – 19 g. Stosunek wysokość do szerokości – 1,26 : 1 (tabliczka tożsamości wz. 31 – 1,25 : 1).

²² Odporność na ogień znaku duraluminiowego była problematyczna, dlatego rozważano wykonanie go ze stali kwasoodpornej – przynajmniej dla lotnictwa i broni pancernych. Podczas prób tabliczka wykonana ze stali kwasoodpornej po 2 godzinach przebywania w piecu w temperaturze 1000°C była w pełni czytelna.

²³ Prawdopodobnie uznano, że jednak prawdopodobieństwo spalenia zwłok na polu walki jest bardzo niewielkie. Obecnie taka możliwość jest znacznie większa, dlatego znak ze stali nierdzewnej wydaje się odpowiedniejszy dla żołnierzy.

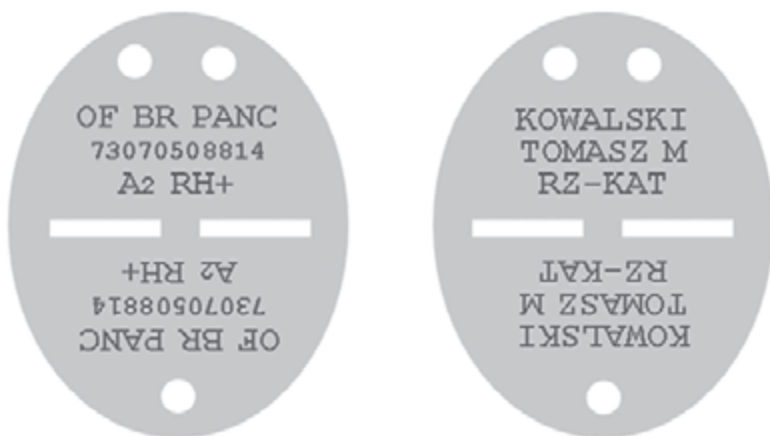
²⁴ Obecnie może być PESEL.

nazwisko i imiona²⁵ oraz wyznanie. Dla oficerów lekarzy i pozostałego personelu służby zdrowia wybijano dodatkowo znak krzyża przyjęty przez konwencję międzynarodową²⁶.

Przyjęto, że w pierwszej kolejności w tabliczki tożsamości będą zaopatrywane oddziały osłony i oddziały mobilizowane do 5 dnia mobilizacji, a następnie reszta oddziałów frontowych i formacje zapasowe. Ponieważ wybijanie było dość czasochłonne, część brakujących blaszek miała być dobita dopiero w polu. Dla kadry zawodowej znaki tożsamości miały być wybite już w czasie pokoju. Zapas czystych znaków tożsamości wystarczał na jednorazowe pokrycie zapotrzebowania całej zmobilizowanej armii (z zapasem na uszkodzenie). Koszt tabliczki wraz ze sznurkiem wynosił: wz. 31 Al – 10 gr, wz. 31 Fe – 24 gr. W 2015 r. byłoby to odpowiednio: 2,05 zł i 4,91 zł.

Schemat 5

Propozycja tabliczki tożsamości dla żołnierzy SZ RP

Źródło: Opracowanie własne na podstawie znaku tożsamości wz. 31.

Znaki tożsamości dla Wojska Polskiego II RP prawie w całości odpowiadają obecnym potrzebom. Zdaniem autora, w miejscu daty urodzenia należałoby wybić numer PESEL, a pod nim – grupę krwi. Na przedwojennych tabliczkach nie ma tych informacji, bo wówczas ich nie stosowano²⁷, obecnie zaś ich umieszczenie jest uzasadnione.

²⁵ Pierwsze imię w pełnym brzmieniu, pozostałe – tylko inicjały.

²⁶ Zgodnie z międzynarodowymi przepisami, znak ten dotyczy też służby duszpasterstwa. Zob. *Konwencja genewska o polepszeniu losu chorych i rannych w armjach czynnych, podpisana dnia 27 lipca 1929 r.*, „Dziennik Ustaw RP” 1932, nr 24, poz. 79, art. 20.

²⁷ Grupy krwi odkrył austriacki uczoney Karl Landsteiner w 1901 r. W latach 1907–1911 Ludwik Hirsfeld i Emil von Dungern prowadzili badania nad grupami krwi, wtedy też wprowadzili ich

Intencją autora było pokazanie podobieństw organizacyjno-etatowych służby duszpasterstwa na szczeblu taktycznym w dwóch różnych armiach w różnym czasie – w Wojsku Polskim w 1939 r. i we współczesnej armii Stanów Zjednoczonych. Zadania realizowane przez służbę duszpasterstwa są takie same we wszystkich armiach i bez względu na czas, zmieniają się tylko środki ich realizacji.

Jednocześnie autor pokazał, że Polacy mieli wiele dobrych pomysłów, które po drobnych modyfikacjach z powodzeniem można wykorzystywać obecnie. Świadczy o tym chociażby to, że armia tak potężnego państwa, jak Stany Zjednoczone korzysta z tych rozwiązań do dziś. Należy przy tym podkreślić, że np. amerykańskie tabliczki tożsamości wcale nie są lepsze niż nasze przedwojenne. Amerykańskie są podwójne i są mniej wygodne w noszeniu niż polskie wz. 31 (pojedyncza blaszka o dogodnym kształcie). Ponadto na naszej tabliczce (uwzględniając proponowane uzupełnienia) jest znacznie więcej informacji niż na amerykańskich.

Krzysztof Gaj

oznaczenia: A, B, AB i 0. W 1928 r. przyjęto je na świecie (zbyt krótko przed wprowadzeniem w WP tabliczek tożsamości wz. 31). Praktyczne zastosowanie tej wiedzy nastąpiło dopiero podczas II wojny światowej, wraz z upowszechnieniem transfuzji krwi przez wojskową służbę zdrowia.